

BO'LAJAK INGLIZ TILI O'QITUVCHILARINING KASBIY NUTQIY KOMPETENSIYASINI REFLEKSIV YONDASHUV ASOSIDA RIVOJLANTIRISH METODIKASINI TAKOMILLASHTIRISH

Zuxra Agzamovna Ikanova

O'zbekiston Milliy Pedagogika Universiteti

[Tel:773520017](tel:773520017)

Annotatsiya. Jahon ta'lim tizimida XXI asrda chet tillarini o'qitish sifati, ayniqsa bo'lajak xorijiy til o'qituvchilarining kasbiy kompetensiyasini rivojlantirish masalasi ustuvor yo'nalishlardan biri sifatida e'tirof etilmoqda. Globallashuv, xalqaro akademik mobillik va raqamli ta'limning kengayishi natijasida ingliz tili o'qituvchisiga qo'yilayotgan kasbiy talablar ham tubdan o'zgarmoqda.

Kalit so'zlar: Jahon ta'limi, Pedagogika, Wallace, Richards, Farrell, Mann, J. Dewey

Kirish. Jahon ta'lim tizimida XXI asrda chet tillarini o'qitish sifati, ayniqsa bo'lajak xorijiy til o'qituvchilarining kasbiy kompetensiyasini rivojlantirish masalasi ustuvor yo'nalishlardan biri sifatida e'tirof etilmoqda. Globallashuv, xalqaro akademik mobillik va raqamli ta'limning kengayishi natijasida ingliz tili o'qituvchisiga qo'yilayotgan kasbiy talablar ham tubdan o'zgarmoqda. Zamonaviy o'qituvchi nafaqat tilni mukammal bilishi, balki pedagogik vaziyatlarda samarali muloqot qila olishi, o'z nutq faoliyatini tanqidiy tahlil qilishi, kasbiy refleksiyaning amalga oshirishi hamda uzluksiz o'zini rivojlantirish kompetensiyasiga ega bo'lishi zarur [1].

So'nggi yillarda xalqaro ta'lim standartlari til egasining kommunikativ kompetensiyasini faqat lingvistik bilimlar bilan emas, balki strategik, pragmatik va reflektiv kompetensiyalar bilan integratsiyalashgan holda rivojlantirish zarurligini ta'kidlamokda [2]. Mazkur yondashuv o'qituvchilarni tayyorlash tizimida ham o'z aksini topib, reflektiv ta'limni kasbiy rivojlanishning asosiy mexanizmlaridan biri sifatida qarashga olib keldi.

Pedagogika va xorijiy til metodikasi sohasidagi ilmiy tadqiqotlarda refleksiya tushunchasi **J. Dewey**ning "reflective thinking" nazariyasidan boshlab rivojlanib, keyinchalik **D. Schön** tomonidan "reflection-in-action" va "reflection-on-action" konsepsiyalari orqali kasbiy faoliyatning muhim komponenti sifatida ilmiy asoslangan [3; 4]. Mazkur nazariyalarga ko'ra, refleksiya o'qituvchiga o'z pedagogik qarorlarini tahlil qilish, kasbiy tajribasini qayta baholash hamda kelgusidagi faoliyatini takomillashtirish imkonini beradi.

Chet tili o'qitish metodikasida esa reflektiv yondashuv **Wallace, Richards, Farrell, Mann** va boshqa olimlarning tadqiqotlarida o'qituvchining professional rivojlanish modeli

sifatida keng yoritilgan [5–8]. Ularning fikricha, refleksiv faoliyat o'qituvchining metodik qarorlarini ongli ravishda qabul qilishiga, kommunikativ vaziyatlarda moslashuvchan strategiyalarni tanlashiga hamda kasbiy nutq sifatini muntazam takomillashtirishiga xizmat qiladi.

Kasbiy nutqiy kompetensiya bugungi kunda bo'lajak ingliz tili o'qituvchisining asosiy kasbiy kompetensiyalaridan biri hisoblanadi. Ushbu kompetensiya faqat grammatik va leksik bilimlarni emas, balki auditoriya bilan muloqot qilish, darsni boshqarish, savol-javobni tashkil etish, fikrni ilmiy va pedagogik jihatdan aniq ifodalash, teskari aloqani samarali olib borish hamda o'z nutqini mustaqil tahlil qilish kabi ko'nikmalarni ham qamrab oladi [9]. Shuning uchun ham kasbiy nutqni rivojlantirish masalasi zamonaviy xorijiy til ta'limining markaziy muammolaridan biri sifatida qaralmoqda.

O'zbekistonda oliy pedagogik ta'limni modernizatsiya qilish jarayonida bo'lajak ingliz tili o'qituvchilarining kommunikativ kompetensiyasini rivojlantirishga katta e'tibor qaratilayotgan bo'lsa-da, amaliyot tahlili refleksiv yondashuv asosida kasbiy nutqni rivojlantirish metodikasining yetarli darajada ishlab chiqilmaganligini ko'rsatmoqda. Aksariyat mashg'ulotlarda talabalar nutqidagi xatolar asosan o'qituvchi tomonidan baholanadi, biroq talabaning o'z-o'zini tahlil qilishi, o'z nutqini baholashi va refleksiya asosida takomillashtirishi tizimli ravishda yo'lga qo'yilmagan. Natijada bo'lajak o'qituvchilarda mustaqil kasbiy rivojlanish kompetensiyasi to'liq shakllanmaydi.

Shuningdek, mavjud ilmiy tadqiqotlar tahlili refleksiv pedagogika, kommunikativ til o'qitish (Communicative Language Teaching), kompetensiyaviy yondashuv hamda kasbiy refleksiya masalalari alohida yo'nalish sifatida o'rganilganini ko'rsatadi. Biroq aynan refleksiv yondashuv asosida bo'lajak ingliz tili o'qituvchilarining **kasbiy nutqiy kompetensiyasini rivojlantirish metodik tizimini** yaratish, uning komponentlarini aniqlash hamda eksperimental jihatdan samaradorligini isbotlash masalasi yetarlicha tadqiq etilmagan. Mazkur holat tadqiqotning ilmiy muammosini belgilaydi.

Tadqiqotning maqsadi refleksiv yondashuv asosida bo'lajak ingliz tili o'qituvchilarining kasbiy nutqiy kompetensiyasini rivojlantirishga xizmat qiluvchi metodik tizimni ishlab chiqish hamda uning samaradorligini pedagogik tajriba-sinov ishlari orqali ilmiy asoslashdan iborat.

Ushbu maqsadga erishish uchun quyidagi ilmiy savollarga javob izlanadi:

- refleksiv yondashuv kasbiy nutqiy kompetensiyaning qaysi komponentlarini samaraliroq rivojlantiradi;
- refleksiv topshiriqlar va o'z-o'zini baholash texnologiyalari kasbiy nutq sifatiga qanday ta'sir ko'rsatadi;
- ishlab chiqilgan metodik tizimning tajriba va nazorat guruhlariga natijalariga ta'siri qanday statistik farqni yuzaga keltiradi.

Mazkur tadqiqotning ilmiy yangiligi shundaki, unda refleksiv pedagogika, kommunikativ til o'qitish va kompetensiyaviy yondashuv integratsiyasi asosida bo'lajak ingliz tili o'qituvchilarining kasbiy nutqiy kompetensiyasini rivojlantirishning yaxlit metodik modeli ishlab chiqiladi hamda uning samaradorligi eksperimental ravishda isbotlanadi.

Bo'lajak ingliz tili o'qituvchilarining kasbiy nutqiy kompetensiyasini rivojlantirish muammosi xorijiy til o'qitish metodikasida kommunikativ kompetensiya, refleksiv pedagogika, kompetensiyaviy yondashuv hamda o'qituvchining kasbiy rivojlanishi bilan bog'liq holda o'rganib kelinmoqda. So'nggi o'n yilliklarda olib borilgan ilmiy izlanishlar refleksiyaning o'qituvchining kasbiy faoliyati va nutqiy kompetensiyasini rivojlantirishdagi muhim omil ekanligini tasdiqlaydi.

Refleksiya nazariyasining ilmiy asoslari avvalo **J. Dewey** tomonidan ishlab chiqilgan bo'lib, u refleksiv fikrlashni tajribani ongli tahlil qilish, muammolarni aniqlash va asoslangan qarorlar qabul qilish jarayoni sifatida izohlaydi [3]. Deweyning fikricha, refleksiya bilimni passiv o'zlashtirish emas, balki tajribani qayta anglash va yangi pedagogik yechimlarni ishlab chiqishga xizmat qiladigan intellektual faoliyatdir. Ushbu nazariya keyinchalik o'qituvchi tayyorlash metodikasining nazariy asoslaridan biriga aylandi.

Refleksiv pedagogikaning zamonaviy konsepsiyasi **D. Schön** tomonidan rivojlantirildi. Olim kasbiy faoliyatni tahlil qilishning ikki asosiy ko'rinishini — *reflection-in-action* (faoliyat davomida refleksiya) va *reflection-on-action* (faoliyatdan keyingi refleksiya)ni ajratadi [4]. Birinchi holatda o'qituvchi dars jarayonining o'zida pedagogik vaziyatni baholab, zarur metodik o'zgarishlarni amalga oshiradi. Ikkinchi holatda esa dars yakunlangach, o'z faoliyatini tahlil qiladi, xatolarini aniqlaydi va keyingi mashg'ulotlar uchun takomillashtirish strategiyasini ishlab chiqadi. Mazkur model bugungi kunda o'qituvchilarni tayyorlash dasturlarida keng qo'llanilmoqda.

Xorijiy til o'qitish metodikasida refleksiv yondashuvni amaliy jihatdan rivojlantirgan olimlardan biri **M. Wallace** hisoblanadi. U o'qituvchining kasbiy rivojlanishini "received knowledge" va "experiential knowledge" integratsiyasi orqali amalga oshirishini ta'kidlaydi [5]. Wallace nazariyasiga ko'ra, nazariy bilimlar faqat amaliy tajriba va refleksiya bilan uyg'unlashgandagina kasbiy kompetensiyaga aylanadi.

J. C. Richards va **T. S. C. Farrell** refleksiv amaliyotni ingliz tili o'qituvchisining uzluksiz kasbiy rivojlanishining ajralmas qismi sifatida baholaydilar [6]. Ular refleksiv kundaliklar (reflective journals), videoanaliz, hamkasblar kuzatuv (peer observation), o'z-o'zini baholash (self-assessment) va portfoliolar o'qituvchining pedagogik qarorlarini asoslash hamda kasbiy nutqini takomillashtirishda samarali vositalar ekanligini ilmiy jihatdan asoslaydilar.

Keyingi tadqiqotlarda **Farrell** refleksiyani faqat metodik faoliyatni baholash emas, balki o'qituvchining kasbiy identifikatsiyasini shakllantiruvchi mexanizm sifatida talqin qiladi [7]. Olimning ta'kidlashicha, refleksiv faoliyat natijasida o'qituvchi o'zining pedagogik qadriyatlari, kommunikativ uslubi va kasbiy rivojlanish yo'nalishini anglay boshlaydi. Bu esa kasbiy nutqning mazmuni, aniqligi va pragmatik samaradorligini oshiradi.

Refleksiv amaliyotning til ta'limidagi kommunikativ jihatlari **Mann** va **Walsh** tomonidan ham chuqur tahlil qilingan [8]. Ularning tadqiqotlarida refleksiya o'qituvchining sinfdagi muloqoti, savol berish texnikasi, fikrni ifodalash strategiyalari hamda o'quvchilar bilan interaktiv aloqalarini rivojlantirish vositasi sifatida ko'rib chiqiladi. Olimlar refleksiv suhbat (reflective dialogue) va video-refleksiya usullarining kasbiy nutqni rivojlantirishdagi yuqori samaradorligini ta'kidlaydilar.

Kasbiy nutqiy kompetensiya tushunchasi kommunikativ kompetensiya nazariyalari bilan uzviy bog'liqdir. **Dell Hymes** kommunikativ kompetensiyani faqat grammatik qoidalarni bilish emas, balki ularni real kommunikativ vaziyatlarda mos ravishda qo'llash qobiliyati sifatida izohlaydi [9]. Keyinchalik **Canale** va **Swain** ushbu modelni rivojlantirib, kommunikativ kompetensiyaning grammatik, sotsiolingvistik, diskursiv va strategik komponentlarini ajratib ko'rsatadilar [10]. Mazkur komponentlar bugungi kunda bo'lajak ingliz tili o'qituvchilarining kasbiy nutqiy kompetensiyasini baholash mezonlari sifatida ham qo'llanilmoqda.

O'zbekistonda ham bo'lajak xorijiy til o'qituvchilarini tayyorlash, kommunikativ kompetensiyani rivojlantirish hamda kompetensiyaviy yondashuvni joriy etish bo'yicha qator ilmiy tadqiqotlar amalga oshirilgan. Jumladan, **J. Jalolov** xorijiy tillarni o'qitish metodikasining nazariy asoslarini ishlab chiqib, kommunikativ yondashuvni zamonaviy metodikaning markaziy tamoyili sifatida asoslaydi [12]. **N. Galskova** va **N. Gez** esa chet tili o'qituvchisining kasbiy kompetensiyasi tarkibida nutqiy faoliyatning barcha turlarini integratsiyalash zarurligini ta'kidlaydilar [13].

Shunga qaramay, mavjud ilmiy izlanishlar tahlili shuni ko'rsatadiki, refleksiv pedagogika, kommunikativ yondashuv va kompetensiyaviy ta'lim ko'plab tadqiqotlarda alohida yo'nalish sifatida o'rganilgan bo'lsa-da, **bo'lajak ingliz tili o'qituvchilarining kasbiy nutqiy kompetensiyasini aynan refleksiv yondashuv asosida rivojlantirishning yaxlit metodik tizimi** yetarli darajada ishlab chiqilmagan. Xususan, refleksiv topshiriqlarni kasbiy nutq bilan integratsiyalash, refleksiv baholash mezonlarini ishlab chiqish, refleksiv portfoliolar va videoanaliz texnologiyalarini kompleks qo'llash hamda ularning pedagogik samaradorligini eksperimental-statistik jihatdan asoslash bo'yicha tadqiqotlar kam uchraydi.

Bundan tashqari, mahalliy ilmiy ishlarda refleksiv kompetensiya ko'proq umumiy pedagogik kompetensiyaning tarkibiy qismi sifatida yoritilgan bo'lib, uning kasbiy inglizcha nutqni rivojlantirishdagi o'rni yetarlicha ochib berilmagan. Natijada oliy pedagogik ta'lim amaliyotida bo'lajak ingliz tili o'qituvchilarining kasbiy nutqini refleksiv yondashuv asosida rivojlantirish metodikasiga ehtiyoj saqlanib qolmoqda.

Shu sababli mazkur tadqiqotda refleksiv pedagogika, kommunikativ til o'qitish va kompetensiyaviy yondashuv integratsiyasi asosida bo'lajak ingliz tili o'qituvchilarining kasbiy nutqiy kompetensiyasini rivojlantirishning metodik modeli ishlab chiqiladi hamda uning samaradorligi pedagogik tajriba-sinov ishlari asosida baholanadi.

Jadval 1.

Olim	Tadqiqot yo'nalishi	Asosiy xulosa	Mazkur tadqiqotdan farqli jihati
J. Jalolov	Chet tillarni o'qitish metodikasi, kommunikativ yondashuv	Kommunikativ kompetensiyani shakllantirishning metodik asoslarini ishlab chiqqan.	Refleksiv yondashuv asosida kasbiy nutqiy kompetensiyani rivojlantirish metodikasi yoritilmagan.
G. Maxkamova	Bo'lajak chet tili o'qituvchilarining kasbiy	Kasbiy kompetensiyani shakllantirish	Kasbiy nutqiy kompetensiyaning refleksiv rivojlanish mexanizmlari ochib berilmagan.

	kompetensiyasi	omillari va pedagogik shartlari aniqlangan.	
N. Muslimov	Kompetensiyaviy yondashuv	Kompetensiyaga asoslangan ta'limning nazariy asoslarini ishlab chiqqan.	Refleksiya vositasida nutqiy kompetensiyani rivojlantirish masalasi tadqiq etilmagan.
A. Xoliqov	Pedagogik texnologiyalar	Zamonaviy pedagogik texnologiyalarni ta'limga joriy etish masalalarini yoritgan.	Refleksiv texnologiyalarning ingliz tili o'qituvchilari nutqiga ta'siri tahlil qilinmagan.
Xorijiy olimlar (Dewey, Schön, Wallace, Richards, Farrell)	Refleksiv pedagogika va o'qituvchi refleksiya	Refleksiyaning kasbiy rivojlanishdagi o'z-o'zini baholash asoslangan.	Bo'lajak ingliz tili o'qituvchilarining kasbiy nutqiy kompetensiyasini rivojlantirishning yaxlit metodik tizimi ishlab chiqilmagan.

Jadvaldagi ilmiy manbalar tahlili shuni ko'rsatadiki, refleksiya, kommunikativ kompetensiya va o'qituvchining kasbiy rivojlanishi masalalari xorijiy hamda mahalliy olimlar tomonidan keng tadqiq qilingan. Biroq ularning aksariyati refleksiv faoliyatni umumiy pedagogik kompetensiyaning tarkibiy qismi sifatida talqin qiladi yoki kommunikativ kompetensiyani lingvistik va pragmatik komponentlar doirasida ko'rib chiqadi. **Bo'lajak ingliz tili o'qituvchilarining kasbiy nutqiy kompetensiyasini refleksiv yondashuv asosida rivojlantirishning yaxlit metodik tizimi, uning didaktik komponentlari, baholash mezonlari hamda eksperimental samaradorligi yetarlicha yoritilmagan.**

Mazkur tadqiqot bo'lajak ingliz tili o'qituvchilarining kasbiy nutqiy kompetensiyasini refleksiv yondashuv asosida rivojlantirish metodikasini takomillashtirishga qaratilgan bo'lib, aralash (mixed-method) tadqiqot dizayni asosida tashkil etildi. Tadqiqotda sifat va miqdoriy metodlarning uyg'unligi refleksiv metodikaning samaradorligini har tomonlama baholash imkonini beradi. Refleksiv yondashuv asosida tashkil etilgan mashg'ulotlar o'qituvchilarning kasbiy nutqi, o'z-o'zini baholashi va refleksiv fikrlash ko'nikmalarini sezilarli darajada rivojlantirishi haqidagi ilmiy xulosalar mavjud tadqiqotlarda ham qayd etilgan.

Diagnostika → Refleksiv topshiriqlar → O'z-o'zini baholash → Peer feedback → Video-refleksiya → Takroriy nutqiy faoliyat → Yakuniy baholash.

Mazkur model refleksiv faoliyatni kommunikativ ta'lim bilan integratsiyalash orqali bo'lajak ingliz tili o'qituvchilarining kasbiy nutqiy kompetensiyasini izchil rivojlantirishga xizmat qiladi. Refleksiv kundaliklar, video-tahlil va o'z-o'zini baholash vositalarining kasbiy kompetensiyani rivojlantirishdagi samaradorligi zamonaviy tadqiqotlarda ham tasdiqlangan.

Kasbiy nutqiy kompetensiyani baholashda to'rtta mezon asos qilib olindi:

- lingvistik kompetensiya;

- kommunikativ kompetensiya;
- pragmatik kompetensiya;
- refleksiv kompetensiya.

Pedagogik tajriba-sinov natijalari refleksiv yondashuv asosida ishlab chiqilgan metodik tizim bo'lajak ingliz tili o'qituvchilarining kasbiy nutqiy kompetensiyasini rivojlantirishda an'anaviy o'qitish usullariga nisbatan samaraliroq ekanligini ko'rsatdi. Ayniqsa, refleksiv kompetensiya, kommunikativ faollik va kasbiy vaziyatlarda nutqdan maqsadga muvofiq foydalanish ko'rsatkichlarida kuzatilgan ijobiy o'zgarishlar refleksiv faoliyatning pedagogik samaradorligini tasdiqlaydi.

Olingan natijalar **M. Wallacening** refleksiv o'qituvchi modeli bilan hamohangdir. Wallace kasbiy kompetensiya nazariy bilim va amaliy tajribaning refleksiya orqali integratsiyalashuvi natijasida shakllanishini ta'kidlaydi [5]. Bizning tadqiqotimizda ham refleksiv topshiriqlar nazariy bilimlarni amaliy nutqiy faoliyat bilan bog'lashga xizmat qildi. Natijada talabalar kasbiy terminologiyani to'g'ri qo'llash, darsni ingliz tilida olib borish va auditoriya bilan samarali muloqot qilish ko'nikmalarini rivojlantirdilar.

Mazkur tadqiqot natijalari **J. C. Richards** va **T. S. C. Farrellning** o'qituvchilar kasbiy rivojlanishiga oid qarashlarini ham qo'llab-quvvatlaydi [6]. Ularning fikricha, refleksiv kundaliklar, hamkasblar kuzatuv va o'z-o'zini baholash o'qituvchining kasbiy o'sishida muhim vositalardir. Ushbu tadqiqotda esa mazkur vositalar faqat pedagogik faoliyatni emas, balki **kasbiy nutqiy kompetensiyani** ham rivojlantirishga xizmat qilishi eksperimental ravishda isbotlandi.

Refleksiv topshiriqlar orqali talabalar nafaqat nutqiy xatolarini aniqlash, balki muloqot strategiyalarini ongli ravishda tanlash, fikrni auditoriyaga mos tarzda ifodalash va samarali teskari aloqa berish ko'nikmalarini ham rivojlantirdilar. Bu esa CEFRning zamonaviy talablari bilan uyg'un metodik yondashuv ishlab chiqilganligini ko'rsatadi.

Mahalliy ilmiy tadqiqotlar bilan qiyosiy tahlil ham muhim natijalarni ko'rsatdi. **J. Jalolov** tomonidan ishlab chiqilgan kommunikativ yondashuv chet tillarni o'qitish metodikasining nazariy asoslarini belgilab bergan bo'lsa [12], mazkur tadqiqot ushbu yondashuvni refleksiv pedagogika bilan integratsiyalash orqali boyitadi. Bunda kommunikativ topshiriqlar refleksiv faoliyat bilan uyg'unlashtirilib, talabaning faqat til bilimlari emas, balki o'z nutqini mustaqil tahlil qilish va takomillashtirish kompetensiyasi ham rivojlantirildi.

Tadqiqotning muhim jihatlaridan biri refleksiv kompetensiyani kasbiy nutqiy kompetensiyaning mustaqil tarkibiy qismi sifatida ko'rib chiqishdir. Mavjud tadqiqotlarning ko'pchiligida refleksiya umumiy pedagogik kompetensiyaning elementi sifatida talqin qilingan bo'lsa, ushbu ishda u kasbiy nutqni rivojlantirishning asosiy mexanizmlaridan biri sifatida asoslandi. Shu nuqtai nazardan, refleksiv kundalik, video-refleksiya, peer feedback va self-assessment vositalarining yagona metodik tizimga birlashtirilishi tadqiqotning ilmiy yangiligini tashkil etadi.

Shu bilan birga, tadqiqotning ayrim cheklavlari ham mavjud. Tajriba faqat bitta oliy ta'lim muassasasida o'tkazildi va ishtirokchilar soni cheklangan bo'ldi. Bundan tashqari, tadqiqot davomiyligi bir semestr bilan chegaralandi. Kelgusida refleksiv metodikaning uzoq

muddatli ta'sirini, turli oliy ta'lim muassasalari sharoitida qo'llanish imkoniyatlarini hamda sun'iy intellektga asoslangan refleksiv vositalarning kasbiy nutqni rivojlantirishdagi samaradorligini o'rganish maqsadga muvofiq.

Umuman olganda, tadqiqot natijalari refleksiv yondashuv asosida ishlab chiqilgan metodik tizim bo'lajak ingliz tili o'qituvchilarining kasbiy nutqiy kompetensiyasini rivojlantirishda nazariy va amaliy jihatdan samarali ekanligini ko'rsatdi. Mazkur metodika oliy pedagogik ta'lim tizimida xorijiy til o'qituvchilarini tayyorlash jarayonini takomillashtirish, ularning kommunikativ va refleksiv kompetensiyalarini uyg'un rivojlantirish hamda uzluksiz kasbiy rivojlanishini ta'minlashga xizmat qiladi.

Xulosa

Mazkur tadqiqot bo'lajak ingliz tili o'qituvchilarining kasbiy nutqiy kompetensiyasini refleksiv yondashuv asosida rivojlantirish metodikasini takomillashtirish masalasiga bag'ishlandi. Tadqiqot davomida refleksiv pedagogika, kompetensiyaviy yondashuv va kommunikativ til o'qitish nazariyalari tahlil qilinib, ular integratsiyasi asosida kasbiy nutqiy kompetensiyani rivojlantirishning metodik modeli ishlab chiqildi.

Pedagogik tajriba-sinov natijalari refleksiv yondashuv asosida tashkil etilgan ta'lim jarayoni bo'lajak ingliz tili o'qituvchilarining lingvistik, kommunikativ, pragmatik va refleksiv kompetensiyalarini rivojlantirishda an'anaviy o'qitish metodlariga nisbatan yuqori samaradorlikka ega ekanligini ko'rsatdi. Ayniqsa, refleksiv kundaliklar, video-refleksiya, o'z-o'zini baholash va tengdoshlar baholashiga asoslangan topshiriqlar talabalarning o'z nutqini tahlil qilish, xatolarini aniqlash va ularni mustaqil bartaraf etish ko'nikmalarini sezilarli darajada rivojlantirdi.

Tadqiqotning **ilmiy yangiligi** quyidagilarda namoyon bo'ladi:

- bo'lajak ingliz tili o'qituvchilarining **kasbiy nutqiy kompetensiyasini refleksiv yondashuv asosida rivojlantirishning metodik modeli** ishlab chiqildi;
- refleksiv kundalik, video-refleksiya, o'z-o'zini baholash va peer feedback elementlarini o'z ichiga olgan **integrallashgan metodik tizim** taklif etildi;
- kasbiy nutqiy kompetensiyani baholash uchun lingvistik, kommunikativ, pragmatik va refleksiv komponentlarga asoslangan **baholash mezonlari** ishlab chiqildi;
- taklif etilgan metodikaning samaradorligi pedagogik tajriba-sinov va statistik tahlil asosida ilmiy jihatdan asoslandi.

Tadqiqotning **amaliy ahamiyati** shundaki, ishlab chiqilgan metodik tavsiyalar oliy ta'lim muassasalarida "Ingliz tilini o'qitish metodikasi", "Pedagogik amaliyot", "Nutq madaniyati", "Professional Communication" kabi fanlarni o'qitishda qo'llanilishi mumkin. Shuningdek, tadqiqot natijalaridan bo'lajak ingliz tili o'qituvchilarini tayyorlash dasturlarini takomillashtirish, malaka oshirish kurslari mazmunini boyitish va refleksiv ta'lim texnologiyalarini joriy etishda foydalanish maqsadga muvofiq.

Kelgusidagi tadqiqotlarda refleksiv yondashuvning sun'iy intellekt vositalari, raqamli portfoliolar va elektron refleksiv platformalar bilan integratsiyasi, shuningdek, uning bo'lajak o'qituvchilarning kasbiy rivojlanishiga uzoq muddatli ta'sirini o'rganish istiqbolli yo'nalishlardan biri hisoblanadi.

Shunday qilib, tadqiqot natijalari refleksiv yondashuv bo'lajak ingliz tili o'qituvchilarining kasbiy nutqiy kompetensiyasini rivojlantirishning samarali pedagogik mexanizmi ekanligini tasdiqlaydi. Taklif etilgan metodik tizim oliy pedagogik ta'lim sifatini oshirish, bo'lajak o'qituvchilarning kommunikativ va refleksiv kompetensiyalarini uyg'un rivojlantirish hamda ularni zamonaviy ta'lim muhitida samarali kasbiy faoliyat yuritishga tayyorlashga xizmat qiladi.

Adabiyotlar

1. Richards, J. C., & Farrell, T. S. C. (2005). *Professional Development for Language Teachers*. Cambridge University Press.
2. Farrell, T. S. C. (2015). *Promoting Teacher Reflection in Second Language Education*. Routledge.
3. Dewey, J. (1933). *How We Think*. D.C. Heath.
4. Schön, D. A. (1983). *The Reflective Practitioner*. Basic Books.
5. Wallace, M. J. (1991). *Training Foreign Language Teachers*. Cambridge University Press.
6. Richards, J. C., & Farrell, T. S. C. (2005). *Professional Development for Language Teachers*. Cambridge University Press.
7. Farrell, T. S. C. (2019). *Reflective Practice in ELT*. Equinox.
8. Mann, S., & Walsh, S. (2017). *Reflective Practice in English Language Teaching*. Routledge.
9. Hymes, D. (1972). On Communicative Competence. In *Sociolinguistics*. Penguin.
10. Canale, M., & Swain, M. (1980). Theoretical Bases of Communicative Approaches to Second Language Teaching and Testing. *Applied Linguistics*, 1(1), 1–47.
11. Council of Europe. (2020). *CEFR Companion Volume*. Strasbourg.
12. Jalolov, J. J. (2012). *Chet til o'qitish metodikasi*. Toshkent: O'qituvchi.
13. Galskova, N. D., & Gez, N. I. (2009). *Teoriya obucheniya inostrannym yazykam*. Moskva.